

Березовська Л.І.

*ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»,*

м. Івано-Франківськ

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ДІАЛОГОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті окреслено важливість формування готовності майбутніх соціальних педагогів до діалогової комунікації у процесі професійної підготовки; обґрунтовано специфічні характеристики діалогу фахівців соціально-педагогічної сфери.

Ключові слова: комунікація, діалогова комунікація, професійна підготовка.

Професійний розвиток особистості майбутнього соціального педагога починається у вищому навчальному закладі, де формуються його професійно значущі якості, творчі здібності, інтереси, потреби, зростає загальний рівень культури. Це підвищує вимоги до навчально-виховного процесу у вищій школі, яка готує спеціаліста як фахівця нової генерації, що відповідає європейському стандарту професійної підготовки.

Професійна підготовка майбутніх соціальних педагогів повинна бути спрямована на розвиток особистості студента, стимулювання його професійного самовдосконалення, активізацію творчого потенціалу, формування пізнавальної активності та комунікативної компетентності. Основу професійної діяльності соціального педагога, будучи, водночас його головним професійним знаряддям, складає комунікативна діяльність, тобто спілкування.

Різні аспекти спілкування досліджували вчені А. Бодальов, А. Ковальов, Я. Коломенський, Г. Костюк, А. Богуш, М. Каган, В. Кан-Калик, М. Лісіна, О. Леонтєв, Б. Ломов та інші.

Проблема спілкування, формування комунікативних умінь та якостей досліджувалася О. Березюк, М. Васильєвою, Т. Гриценко, О. Добрович, Т.Кашмановою, Н. Стрельніковою.

Мета статті полягає в обґрунтуванні готовності майбутніх соціальних педагогів до діалогової комунікації у процесі професійної підготовки.

Термін «готовність» в педагогічній науці трактується неоднозначно. Так, Б.Ананьєв, С. Рубінштейн, визначають «готовність» як сукупність здібностей; В.Бондар, К. Платонов, О. Мороз – як інтегральну якість; Л.Кондрашова – складне особистісне утворення. Крім того, більшість дослідників ототожнюють готовність з професійною компетентністю, соціально-значущою спрямованістю особистості, наявністю комунікативної та дидактичної потреби, потреби передавати досвід тощо. У нашому дослідженні готовність до діалогової комунікації ми розглядаємо як спрямовану діяльність двох чи більше осіб, що включає окрім мовленнєвого процесу, набір відповідних комунікативних знань, умінь і навичок які забезпечують оволодіння професійною діалоговою комунікацією.

Професія соціальний педагог відноситься до типу "людина-людина", що передбачає безпосередню взаємодію та постійне спілкування з великою кількістю людей. Успіх його роботи залежить не тільки від особистісних характеристик, а й від його вмінь та навичок спілкування з різними категоріями клієнтів.

Для соціального працівника спілкування є одним з головних інструментів його професійної діяльності. Воно допомагає налагоджувати контакт з клієнтом, з'ясувати ситуації що склалися, накопичувати інформацію, необхідну для розв'язання проблеми. Одночасно в ході спілкування здійснюється цілеспрямований вплив фахівця на клієнта.

Важливе значення для соціально-педагогічної діяльності соціального педагога має реалізація діалогічних форм спілкування, що сприяє формуванню у майбутнього фахівця практичних умінь особистісно-орієнтованого підходу до клієнтів.

Діалог передбачає рівність партнерів по спілкуванню, їх емоційну відкритість і довіру, сприйняття один одного як цінність. Це створює умови для взаємного особистісного розвитку і творчої «співучасті» у ньому. Уміння спілкуватися в рамках діалогу вимагає цілого ряду вмінь: вміння ставити себе на місце інших учасників спілкування, вміння проявляти ініціативу в спілкуванні, прогнозувати недоліки, які можуть призвести до непорозуміння, вміння брати на себе відповідальність тощо.

До основних типів діалогів, які використовує соціальний педагог у професійній діяльності вчені відносять: діалог-розпитування, діалог-домовленість, діалог-обмін враженнями, діалог-обговорення.

Діалог-розпитування може бути як одностороннім так і двостороннім. У першому випадку ініціатива запитувати інформацію належить лише одному партнеру, у другому – кожному з них. Двосторонній діалог-розпитування розвиває ініціативність обох партнерів, що є притаманною для природного спілкування.

Діалог-домовленість використовується при вирішенні співрозмовниками питання про плани і наміри щодо подальшої діяльності.

Діалог – обмін враженнями, думками має на меті виклад кожним з учасників процесу комунікації бачення якогось предмета, події, явища; висловлення своєї думки, наведення аргументів тощо. Створення діалогів такого типу передбачає оволодіння студентами не лише професійною термінологією, але й ґрунтовними теоретичними знаннями соціально-педагогічних дисциплін.

Діалог-обговорення передбачає вироблення певного рішення, обґрунтування висновків. Такі діалоги є абсолютно спонтанними і можуть виникати на різноманітних зустрічах в ході майбутньої професійної діяльності.

Основними показниками сформованості вміння вести діалог є: уміння починати діалог, вживаючи потрібну ініціативну репліку; уміння швидко реагувати на репліку співрозмовника; уміння підтримувати розмову, додаючи до репліки-реакції свою ініціативну репліку; уміння стимулювати співрозмовника до розмови, виражаючи свою зацікавленість; уміння продукувати діалоги різних типів [2].

Метою нашого дослідження було виявити вміння студентів вести діалог та організовувати педагогічну взаємодію. Дослідження проводилося зі студентами I-х – III-х курсів спеціальності «соціальна педагогіка» Педагогічного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». В дослідженні взяли участь 67 студентів. Отримані результати наведені у таблиці 1.

Таблиця 1

Рівні сформованості готовності майбутніх соціальних педагогів до діалогової комунікації (у %)

Рівні	I курс	II курс	III курс
Високий	4,8	6,1	9,3
Середній	41	52,3	65
Низький	54,2	41,6	25,7

Як свідчать дані таблиці серед рівнів сформованості готовності майбутніх соціальних педагогів до діалогової комунікації серед студентів I-х та II-х курсів домінували середній (41% у студентів I-го курсу та 52,3% у студентів II-го курсу) та низький (54,2% у студентів I-го курсу та 41,6% у студентів II-го курсу). Для даної групи студентів характерна низька теоретична та практична підготовка. Знання поверхові, мовлення не чітке з невиправданими паузами та непродуманими репліками, зволіканнями тощо.

До високого рівня було віднесено лише 4,8% студентів I-го курсу, 6,1% студентів II-го курсу та 9,3% студентів III-го курсу. Студенти високого рівня продемонстрували вміння вести діалог, підтримувати розмову, використовувати професійну термінологію, правильно будувати репліки. Вони легко виконували поставлені перед ними завдання, готові до комунікативної взаємодії, толерантно ставляться до співрозмовника, уміють вислухати, володіють культурою і технікою мовлення.

В ході проведеного нами дослідження науково обґрунтовано та експериментально перевірено, що підвищення ефективності формування діалогової комунікації майбутніх соціальних педагогів в умовах навчання у вищому навчальному закладі забезпечується завдяки:

- застосуванню методів інтерактивного навчання, що моделюють конкретні ситуації професійної взаємодії (рольові, ділові ігри, дискусії, «мозковий штурм», кейс-метод тощо);

- орієнтація викладача на діалогічну форму взаємодії зі студентами, що забезпечує сприятливі педагогічні умови, мотивує до творчого пошуку та співпраці під час занять, емоційний контакт з ними;

- формування у студентів комунікативних умінь, необхідних для підвищення рівня культури професійного спілкування, а також вдосконалення способів та прийомів взаємодії з різними категоріями клієнтів.

Таким чином, формування вмінь і навичок діалогової комунікації є важливою проблемою фахової підготовки майбутніх соціальних педагогів у вищому навчальному закладі. Навчальний процес повинен бути побудований таким чином, щоб майбутній фахівець соціальної сфери був готовий до постійної безпосередньої взаємодії з клієнтами, включався в активну діяльність завдяки використанню різноманітних соціально-педагогічних чи психологічних ситуацій як реальних (запропонованих самими слухачами), так і змодельованих. Це дозволить максимально наблизити навчальний процес до конкретного середовища та врахувати проблеми, які доводиться вирішувати соціальному педагогові у спілкуванні з різними категоріями клієнтів.

Література:

1. Колокольцева Т.Н. Специфические коммуникативные единицы диалогической речи / Т.Н. Колокольцева. – Волгоград, 2001. – С 15-16.
2. Орехова Л.І. До питання про діалог / Л.І.Орехова // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К.Д.Ушинського: Збірник наук. праць. – Вип.9-10. – Одеса, 2000. – С.144-150.
3. Хаджираєва С.К. Діалогова комунікація: теорія та практика : навч. посібник / С.К. Хаджираєва, Н. М. Черненко. - Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2004. - 202 с.